

Bioetiikkaa, koska muutkin tekevät sitä

Jukka Syväterä: Creation and domestication of global policy trends. The case of national bioethics committees.

Tampere: Tampere University Press, 2016, 79 s.

ISBN 978-952-03-0098-2

Kiinassa syntyi geenimuokatut kaksostytöt, amerikkalainen elokuvatähti poistatti rintansa periytyvän syöpäriskin takia, tekohenkitorven kehittäjä epäillään Ruotsissa tutkimustulosten vääristelystä. Bioeettiset kysymykset ovat nousseet rytinällä viime vuosina julkiseen keskusteluun ympäri maailman. Samalla bioeettisten kysymysten käsittely ja riskien hallinta on muotoutunut globaaliksi ilmiöksi. Sen yhtenä tärkeänä osana ovat bioeettiset komiteat, joita on perustettu jo yli sataan maahan. Komiteat ovat asiantutijaelimiä, jotka antavat ohjeistuksia päätöksentekijöille ja ottavat kantaa uusiin lääketiedettä, biologiaa ja etiikkaa koskeviin kysymyksiin.

Jukka Syväterä tutkii väitöskirjassaan bioeettisten komiteoiden syntyä globaalina ilmiönä sekä sitä, kuinka malli domestikoitui Suomeen 1990-luvulla. Syväterän tutkimus keskittyykin globaalien tai kansainvälisten

ilmiöiden juurtumiseen paikalliselle ja erityisesti kansallisvaltion tasolle – ei niinkään bioeettisiin kysymyksiin. Työ kontribuoi keskusteluihin maailmanyhteiskunnan teoriasta ja siihen, kuinka kansallisvaltiot mallintavat toimintojaan muihin maihin vertaillen ja oikeuttavat valintojaan globaaleja esimerkkejä seuraten. Syväterän artikkeliväitöskirjan keskiössä ovat diskurssit, prosessit ja käytännöt, jotka johtavat osaltaan tuottamaan samanlaisia tai samantapaisia ratkaisuja kuin muissakin maissa.

Väitöskirja koostuu kolmesta artikkelista. Ensimmäinen artikkeli käsittelee bioeettisiä komiteoita maailmanlaajuisena mallina, kun kaksi muuta paneutuvat suomalaisessa eduskuntakeskustelussa esitettyihin oikeutuksiin Valtakunnallisen terveydenhuollon eettisen neuvottelukunnan (ETENE) perustamisessa. Usein komiteoiden syntyä on selitetty funktionaalisten tai legitimaatiomallien kautta: bioeettisiä komiteoita tarvitaan esimerkiksi tukemaan kansalaiskeskustelua, tuottamaan ratkaisuja ongelmiin tai rakentamaan konsensusta erityisesti konfliktitilanteissa. Syväterän mukaan Suomen tapaus kuitenkin osoittaa, että bioeettinen komitea voi syntyä myös ilman suuria julkisia polemiikkeja. Toisin kuin esimerkiksi monissa Euroopan mais-

sa, Suomessa ei ollut noussut julkiseen keskusteluun suuria lääketieteessä tapahtuneita väärinkäytöksiä, jotka olisivat johtaneet kansalaisten luottamuksen menetykseen. ETENE perustettiin lähinnä tulevien eettisten ongelmien takia, joihin oli syytä Suomessakin varautua.

Syväterä identifioi toisessa artikkelissa yhdessä Pertti Alasuutarin kanssa kolme narratiivia, joita käytettiin suomalaisessa poliittisessa keskustelussa legitimoimaan bioeettisen komitean tarvetta. Kansainvälisen paineen narratiivi pohjautui ajatukseen pakottavista globaaleista olosuhteista, kuten Euroopan maiden yrityksistä harmonisoida lainsäädäntöä, missä Suomen piti olla aktiivisesti mukana. Funktionaalissa narratiivissa ETENEN esitettiin tuovan ratkaisuja moniin poliittisiin ongelmiin, kuten hoitojen priorisointiin tai maailmalta tänne myöhemmin rantautuviin bioeettisiin kysymyksiin. Kolmas narratiivi – modernisaation narratiivi – toi esiin tarpeen kehittyä oikeanlaiseksi bioeettiseksi maaksi. Bioeettisten komiteoiden synty nähtiin kansainvälisenä trendinä, jota Suomen tulee seurata ja samalla osoittaa olevansa samassa tahdissa muiden maiden kanssa – tai ei ainakaan jäädä jälkeen! Myös kansalaiset piti saattaa moderneiksi ja ajan

tasalle kansallisen eettisen keskustelun avulla.

Vaikka ETENEN tarvetta perusteltiinkin vahvasti kansainvälisillä trendeillä, niihin vastaamisella tai mukautumisella sekä modernisaatioprosessissa mukana pysymisellä, ei komiteamallia omaksuttu sellaisenaan ulkomailta. Toisessa ETENEN tapausta käsittelevässä artikkelissaan Syväterä ja Alasuutari painottavat, että toimijat ja eri intressit kävivät poliittista kamppailua siitä, miten malli saataisiin vastaamaan heidän tarpeitaan. Artikkelissa piirtyy esiin monimuotoinen keskustelu, vaikka ETENEN perustamista lähinnä puollettiin ilman varsinaista vastustusta. Tärkeiksi kysymyksiksi nousi esimerkiksi edustus – keitä pitäisi olla mukana komiteassa? Näin eduskuntakeskustelussa esiintyi tarvetta mukautua kansainväliseen malliin, mutta se tehtiin kansanedustajien edustamien ryhmittymien tarpeista ja kansallisesta edusta lähtien.

Syväterä näyttää, kuinka bioeettisen komitean mallin domestikoituminen Suomeen oli sekoitus vertailua, jäljittelyä ja mukautumista, mutta myös vaihtoehtojen arviointia ja kansallisten erityspiirteiden esiintuomista. Syväterä ehdottaakin, että maailmankulttuuri vaikuttaa kansallisvaltioiden kehityslinjoihin synkronisoi-

tumisen eikä samankaltaistumisen tavoin. Poliitiikantekijät hyödyntävät ulkomailta omaksuttuja malleja ja argumentteja, mutta tekevät sen edistääkseen erityisiä kansallisia tai paikallisia intressejä.

Karoliina Snell